

SIMFONIČNI ORKESTER RADIA LJUBLJANA 1945–1948

TJAŠA RIBIZEL

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Izleček: *Simfonični orkester Radia Ljubljana je bil ponovno ustanovljen v maju leta 1945. Orkester je bil sprva številčno in tudi tehnično šibek. Potem ko so se mu pridružili glasbeniki tržaškega orkestra, se je izvajalski aparat tehnično in posledično tudi interpretacijsko izboljšal. Ko se je potreba radijskih oddaj po fizični prisotnosti orkestra zmanjšala, se je število koncertnih nastopov povečalo. Posledica tega je bila večja prepoznavnost orkestra, o čemer priča tudi večje število na orkester vezanih glasbenih objav v dnevnem časopisju.*

Ključne besede: *Simfonični orkester Radia Ljubljana, Radio Ljubljana, slovenska glasba po letu 1945, recepcija glasbe*

Abstract: *The Radio Ljubljana Symphony Orchestra was re-established in May 1945. At first, the Orchestra had only a few members, and was technically weak. After the musicians of the Trieste Orchestra joined the Radio Orchestra, the performances were technically, and thus also interpretatively, enhanced. The number of concerts grew as the need for the physical presence of the Orchestra at radio shows decreased. With more concerts the reputation of the Orchestra increased, too, which can be seen from the numerous articles associated with the Orchestra that were published in the daily press.*

Keywords: *Radio Ljubljana Symphony Orchestra, Radio Ljubljana, Slovenian music after 1945, reception of music*

Sestavek si prizadeva predstaviti vzpostavitev in programsko usmeritev Simfoničnega orkestra Radia Ljubljana v letih 1945–1948 ter opozoriti na njegov odmev v dnevnem časopisju.

Vzpostavitev orkestra

Radio Ljubljana je imel že pred vojno v svojem sestavu orkester in pevski zbor, ki sta v letih 1941–1945 zaradi vojne prekinila z rednim delovanjem. Po osvoboditvi mesta Ljubljana in ponovni vzpostavitvi radijske postaje, takrat imenovane Radio Svobodna Ljubljana, se je pokazala potreba po pridobitvi rednih izvajalskih kadrov, ki bi ustrezali potrebam radijskih oddaj na Radiu Ljubljana. Ljubljanska radijska postaja je pričela

oddajati 7. avgusta 1944.¹ Ponovna ustanovitev orkestra je sledila leto kasneje, 14. ali 15. maja 1945 (natančnejši datum v virih ni naveden).

Glasbeniki, ki so sestavljali orkester, so že pred vojno igrali v radijskem orkestru.² Podatki o natančnem številu orkestrašev niso znani. Izjema je omemba, da so se članom predvojnega radijskega orkestra »pridružili tudi člani predvojnega Adamičevega orkestra.«³ Podatek o številu glasbenikov je mogoče zaslediti v letu 1946; povezan je z vstopom tržaških glasbenikov v radijski orkester. Po letu 1945 se je celotna Tržaška filharmonija skupaj z dirigentom Jakovom Cipcijem preselila v Ljubljano. Ko je ta orkester zašel v težave, je mnogo tržaških glasbenikov, ki so ostali v Ljubljani, prevzel v svoj orkester Radio Ljubljana.⁴ Novi sestav je kmalu dobil ime Simfonični orkester Radia Ljubljana; štel je 65 članov.⁵ Eden od razlogov, da je radijski orkester prevzel v svoj sestav tudi nekdanje člane tržaškega orkestra, je bil verjetno ta, da je potreboval večje število instrumentalistov, saj naj bi radijski simfonični orkester predstavljal v tistem času izvajalsko telo »s preddispozicijami kvalitetnega simfoničnega orkestra«, kakršen je bil »nujen za izgradnjo samostojnega koncertnega življenja v Ljubljani na področju simfonične glasbe.«⁶ Poleg stalnega sestava so se orkestru na koncertih pridružili tudi instrumentalni in vokalni solisti.⁷ Ti so bili tako slovenski kot tudi tuji. Med slovenskimi instrumentalnimi solisti so bili Bojan Adamič, Blaž Arnič, Albert Dermelj, Laura Ferlan, Hilda Horak, Roman Klasinc, Slavko Kobenzl, Danilo Krajnc, Marijan Lipovšek, Igor Ozim, Anton Ravnik, Karlo Rupel, Jelka Suhadolnik in Vinko Vene. Med tujimi, ki so bili številčno šibkejši, pa Zlatko Baloković, Guilbert Gilles, Isabelle Neff, Antonio Janigro in Ivan Pinkava. Vokalni solisti so bili samo slovenski, in sicer Rudolf Francel, Zlata Gjungenac ter Samo Smerkolj.

Poleg glasbenikov so bili pomembni tudi stalni in gostujoči dirigenti. Vodstvo orkestra je najprej prevzel Anton Neffat, ki ga je vodil, dokler ni v letu 1945 odšel k mariborski operi,⁸ nato pa Jakov Cipci, Samo Hubad in Uroš Prevoršek.⁹ Poleg njih so v koncertnih programih kot dirigenti navedeni tudi Drago Mario Šijanec, Bogomir Leskovic, Mirko Polič in Bojan Adamič. V letu 1947 sta z orkestrom nastopila tudi dva tuja dirigenta, in sicer Milan Horvat ter Alan Bush, leto poprej pa Antonija Brico.¹⁰

Poleg sestave orkestra je pomembno tudi njegovo poimenovanje. Simfonični orkester

¹ Poslušamo Radio »Svobodna Ljubljana«, *Slovenski poročevalec* 6/17 (12. 5. 1945), str. 2.

² Arhiv Republike Slovenije (ARS), 1215, Kronika Radio Ljubljana 1945–1950, mapa 57/24.

³ Matej Venier, *Simfonični orkester RTV Slovenija*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 2006, str. 67.

⁴ Povzeto po Kroniki Radia Ljubljana do leta 1945, ki jo hrani Glasbena zbirka Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani (NUK).

⁵ ARS, 1215, Kronika Radio Ljubljana 1945–1950, mapa 57/26.

⁶ Dragotin Cvetko, Koncert radijskega orkestra in G. Guillberta, *Slovenski poročevalec* 7/246 (1946), str. 4.

⁷ Podatki so povzeti po koncertnih programih, ki so bili objavljeni v časopisu *Slovenski poročevalec* 1945–1948 in po Kroniki Radia Ljubljana, ki jo hrani Glasbena zbirka NUK.

⁸ M. Venier, nav. delo, str. 67. Avtor navaja: »Šele 4. junija je bil kot dirigent naveden Anton Neffat. Z avgustom 1945 je orkester prevzel Uroš Prevoršek.«

⁹ Povzeto po Kroniki Radia Ljubljana do leta 1945 (NUK).

¹⁰ Podatki so povzeti po koncertnih programih, ki so bili objavljeni v časopisu *Slovenski poročevalec* 1945–1948 in po Kroniki radia Ljubljana, ki jo hrani Glasbena zbirka NUK.

je leta 1947 nastopil pod oznako »pomnoženi orkester«.¹¹ Tako ga je v tistem času označevala glasbena kritika, saj je koncerte izvajal skupaj s še dvema orkestroma, in sicer z Orkestrom Radia Maribor in Orkestrom Slovensko primorje. Ta oznaka verjetno izhaja iz dejstva, da je vlada LRS 27. januarja 1947 izdala odločbo o ustanovitvi Gospodarskega podjetja Radio Ljubljana – Maribor in Slovensko primorje. Leta 1950 se je le-to preimenovalo v Radio Slovenija.¹²

Simfonični orkester Radia Ljubljana ter še dva radijska ansambla, mešani in otroški pevski zbor, so leta 1948 skupaj s svojim arhivom prešli v Slovensko filharmonijo.¹³ Ta je bila z odločbo LRS ustanovljena 1. januarja 1948, in sicer kot državna ustanova z lastnim orkestrom in zborom.¹⁴

Programska usmeritev

Na začetku je bil Simfonični orkester programsko ozko povezan z radijskim sporedom (prenosi s koncertov, snemanja tako umetnostne kot tudi zabavne glasbe za potrebe radijskih oddaj). Kasneje, v letih 1946 in 1947, se je povečalo število simfoničnih koncertov, ki niso bili vezani na radijske prenose, in s tem se je razširil tudi program orkestra. V letu 1945 je orkester izvedel dva koncerta, 1946 sedem in leto kasneje osemnajst.¹⁵

Ti koncerti so bili največkrat v unionski dvorani in imenovali so se simfonični koncerti. Med njimi je leta 1947 mogoče zaslediti tudi koncert, naslovljen kot *Ljudski simfonični koncert*.¹⁶ Prav tako sta ljubljanska radijska postaja in posledično tudi orkester prirejala koncerte z določenim namenom. Tak primer je *Prireditev v korist osirotelim otrokom*.¹⁷ Radijski orkester je večkrat sodeloval tudi z Akademijo za glasbo; primeri teh prireditev so npr. *Koncertni večer Akademije za glasbo* dne 16. 6. 1947, *Koncert učencev Akademije za glasbo* dne 20. 2. 1945 in 26. 6. 1946.¹⁸ Koncertnih nastopov je bilo v letu 1947 več zato, ker se je orkester spremenil v samostojni simfonični korpus.¹⁹ Prav tako se je v letu 1947 povečalo število objav in kritik v dnevnem časopisju (Slovenski poročevalec), ki so bile vezane na Simfonični orkester Radia Ljubljana.

Program orkestra je bil sestavljen tako iz del slovenskih kot tudi tujih skladateljev

¹¹ Pavel Šivic, Dmitrij Šostakovič in njegova VII. leningrajska simfonija, *Slovenski poročevalec* 7/109 (1947), str. 7.

¹² ARS, 1215, Kronika Radio Ljubljana 1945–1950, mapa 57/29.

¹³ Aleš Nagode, Slovenska filharmonija v prvem desetletju po 2. svetovni vojni, *Academia Philharmonicorum Labacensium 1791–2001*, Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC, 2004, str. 232.

¹⁴ Valens Vodušek, O pomenu in nalogah Slovenske filharmonije, *Slovenski poročevalec* 9/15 (1948), str. 6.

¹⁵ Podatki so povzeti po koncertnih programih, ki so bili objavljeni v časopisu *Slovenski poročevalec* 1945–1948 in po Kroniki RTV Slovenija, ki jo hrani Glasbena zbirka NUK.

¹⁶ Dnevne vesti, *Slovenski poročevalec* 8/273 (1947), str. 7.

¹⁷ Dragotin Cvetko, Koncert Radia Ljubljane, *Slovenski poročevalec* 6/129 (1945), str. 6.

¹⁸ Dnevne vesti, *Slovenski poročevalec* 6 (20. 2. 1945), Dnevne vesti, *Slovenski poročevalec* 7/146 (26. 6. 1946).

¹⁹ Simfonični koncert radijskega orkestra, *Slovenski poročevalec* 8/93 (1947), str. 5 (avtor »Gg«).

(glej tabeli 1 in 2). Za koncertni program orkestra je bilo po ohranjenih sporedih sodeč značilno predvsem to, da je bila na večini koncertov izvajana vsaj ena skladba slovenskega skladatelja. Kot je razvidno iz virov, je bil v letu 1945 en takšen koncert, v letu 1946 trije, v letu 1947 pa jih je bilo devet.

Tabela 1: seznam slovenskih skladateljev

Blaž Arnič	Slavko Osterc
Matija Bravničar	Viktor Parma
Karel Jeraj	Lucijan Marija Škerjanc
Marjan Kozina	Demetrij Žebre
Marijan Lipovšek	

Tabela 2: seznam tujih skladateljev

Johann Sebastian Bach	Franz Liszt
Samuel Barber	Felix Mendelssohn Barthodly
William Boyce	Nikolaj Jakovlevitsj Mjaskovski
Ludwig van Beethoven	Wolfgang Amadeus Mozart
Johannes Brahms	Herbert Murill
Alan Bush	Modest Petrovič Musorgski
Peter Iljič Čajkovski	Sergej Sergejevič Prokofjev
Gaetano Donizetti	Henry Purcell
Paul Dukas	Sergej Vasiljevič Rahmaninov
Antonín Dvořák	Nikolaj Rimski Korsakov
Edward Elgar	Giacomo Rossini
César Franck	Robert Schumann
Alexander Glazunov	Bedřich Smetana
Jakov Gotovac	Dmitrij Šostakovič
Aram Iljič Hačaturjan	Josef Suk
Joseph Haydn	Stjepan Šulek
John Ireland	Giuseppe Verdi
Édouard Lalo	

Zvrstno so bile skladbe omenjenih skladateljev predvsem simfonične skladbe oziroma posamezni stavki simfonij. Kot primere lahko navedemo Šostakovičevo *VII. simfonijo*, Beethovnov *VI. simfonijo*, Šulekovo *II. simfonijo*, Kozinovo simfonično pesnitev *Ilova gora* ter druge. Poleg simfoničnih skladb so bili v repertoar orkestra uvrščeni tudi koncerti za solistični instrument in orkester; prevladovali so predvsem Mozartovi koncerti (npr. *Koncert za klavir in orkester* št. 3 v D–duru), skladbe za glas in orkester, simfonične pesnitve (na primer Arničeva *Ples čarovnic*) ter odlomki glasbeno scenskih del (na primer Mozartova predigra k operi *Figarova svatba*).

Program, ki ga je orkester izvajal v okviru radijskega oddajanja, nosi v sporedih iz let 1945–1946 največkrat oznako »živa oddaja«,²⁰ vendar ob tem ni zabeležen niti skladatelj niti skladba, ki jo je orkester izvajal. Podobno velja tudi za leto 1947. Del živih oddaj so predstavljali tudi prenosi s koncertov radijskega orkestra, ki so v radijskih sporedih označeni kot simfonični koncerti, vendar brez navedbe programa.²¹ Toda radijski orkester ni bil edini, ki je prispeval glasbo za potrebe radia; predvajana je bila namreč tudi glasba različnih izvajalcev s plošč. Natančni podatki, katere skladbe so bile predvajane, niso znani. V glasbenem arhivu radia je bila sicer inventarna knjiga, ki je hranila podatke o vseh ploščah, ki jih je radio takrat imel,²² vendar je ta izgubljena. Prvi podatki, ki so vezani na danes ohranjene posnetke, segajo šele v leto 1951.

Na podlagi tega je težko primerjati tako zvrsti kot tudi avtorje skladb, ki so bile izvajane bodisi na koncertih bodisi v okviru radijskih oddaj. Mogoče pa je sklepati, da je orkester v prvih dveh letih po ponovni ustanovitvi manj koncertiral, ker je v osnovi skrbel predvsem za glasbeni prispevek radijskim oddajam. Izhajajoč iz tega je mogoče nadalje sklepati, da se repertoar koncertov ni kaj dosti razlikoval od repertoarja oddaj. Z letom 1947, ko se je število koncertov povečalo, se je vzporedno s tem verjetno zmanjšala tudi prisotnost orkestra znotraj radijskih oddaj. Slednje je mogoče posredno povzeti tudi iz ohranjenih radijskih programov. Kljub temu se izvajani koncertni repertoar orkestra ni dosti spremenil; še vedno je obsegal prej omenjene zvrsti, ki pa so bile po številu skladb v programu bolj prisotne.

Recepcija radijskega orkestra

Vzporedno z večanjem števila koncertov se je povečalo tudi število objav o radijskem orkestru v dnevnem časopisu.²³ Za leto 1945 je ohranjena ena objava, dve za leto 1946 in deset za leto 1947.

Objave o radijskem orkestru so bile kritike njegovih koncertov. Zlasti v prvi dveh povojnih letih je bila kritika negativna, čeprav je dobronamerno opozorjala na pomanjkljivosti znotraj okrestra. Ena izmed pomanjkljivosti je bil izvajalski aparat. Na začetku svojega delovanja je bil orkester označen kot »številčno šibek in tehnično neizenačen«;²⁴ številčni šibkosti primerna je bila tudi interpretacija in v končnem izgledu tudi izvedba posameznih skladb na posameznih koncertih. Že z letom 1947 je kritika pričela simfonične koncerte radijskega orkestra pozitivno vrednotiti. Tako je bil orkester označen kot »izvajalni aparat s polnim in širokim zvokom«,²⁵ ki je nasproti prejšnjim izvedbam, torej

²⁰ To so bili neposredni prenosi oddaj.

²¹ ARS, 1215, Dnevni spored za soboto, 21. 7. 1945, mapa 776/1.

²² ARS, 1215, Kronika Radia Ljubljana 1945–1950, mapa 57/29.

²³ Prispevek obravnava časopisne članke v *Slovenskem poročevalcu*.

²⁴ Dragotin Cvetko, Koncert radijskega orkestra in G. Guillberta, *Slovenski poročevalec* 7/246 (1946), str. 4.

²⁵ Koncert sindikalnih podružnic Radia Zagreb in Ljubljana, *Slovenski poročevalec* 8/7 (1947), str. 4 (avtor »Gg«).

izvedbam prvih dveh let, »vendarle pokazal ugoden napredek«. ²⁶ Tehnično je orkester postal »zelo dober in je pokazal močan tehnični dvig, s katerim bi se mogel sčasoma razviti v odlično izvajalsko telo«. Ta izvajalski aparat in napredek pa sta bila označena kot »pomembna za izvrstentehnični napredek slovenske simfonične reprodukcije«. ²⁷ Prav tako je radijski orkester z izvajanjem domačih skladb nudil »odatno vzpodbudo slovenskim skladateljem k intenzivnejšemu ustvarjanju simfonične glasbe«. ²⁸ Kljub napredku je iz glasbenih kritik mogoče razbrati, da koncerti s to zvrstjo glasbe niso bili dobro obiskani. ²⁹ Razlog majhnega števila obiskovalcev teh koncertov iz vsebine kritik ni razviden.

Kljub začetnim negativnim oznakam posameznih izvedb je kritika dobronamerno opozarjala na pomanjkljivosti, ki so imele za posledico slabe izvedbe. Ko so se začetne težave in pomanjkljivosti odpravile, je bil izvajalski aparat deležen pohvale tako v programskem kot v izvajalskem smislu. Poudarjen je bil predvsem pomen orkestra za razvoj in reprodukcijo slovenske instrumentalne glasbe, in sicer simfonične.

Simfonični orkester Radia Ljubljana je bil na začetku vezan predvsem na radijske oddaje oziroma arhiv. Radijskim oddajam je nudil potrebno glasbo, ki je bila v začetku v nekaj primerih del neposrednih radijskih prenosov, glasbeni arhiv pa je polnil s posnetki instrumentalne glasbe. Najverjetneje sta bila to dva glavna razloga, ki sta vplivala na šibko koncertno udejstvovanje orkestra. Ko je radijski glasbeni arhiv zbral zadostno število posnetkov in nudil s tem zadostno število posnetkov radijskim oddajam, so se povečale tudi možnosti za koncertne nastope radijskega orkestra. Posledica večanja koncertnih nastopov je bila tudi večja prepoznavnost orkestra. Slednje dokazuje porast časopisnih objav, ki so bile vezane na radijski simfonični orkester. Vzporedno z večanjem števila koncertov se je širil tudi repertoar.

Program orkestra se v prvih treh letih zvrstno ni bistveno spreminjal, temveč se je dopolnjeval. Sprva je orkester izvajal instrumentalno glasbo, tej se je po dveh letih priključilo tudi nekaj vokalno-instrumentalnih skladb, ki so bile po svoji zvrsti operni odlomki ali simfonične pesnitve.

Programsko se je delo radijskega orkestra gibalo v dveh smereh: v vzgojno in v zabavno. V instruktivno področje, ki je bilo precej obširno, je za tisti čas spadalo izvajanje instrumentalnih skladb, med katerimi so bila, kakor je mogoče razbrati iz ohranjenih koncertnih programov, tudi dela slovenskih skladateljev. ³⁰ Tudi glasbena kritika je poudarjala izvajanje slovenskih skladb v smislu spodbujanja slovenskih skladateljev k večji produkciji instrumentalne glasbe. Verjetno je bil to eden izmed razlogov, da je bila zastopanost omenjenih skladb na koncertnih programih zadovoljiva. Poleg nastopov različnih pevskega sestavov (Združeni koroški zbori, Tržaški pevci, Pevski zbor Okrajnega

²⁶ Dragotin Cvetko, Simfonični koncert radijskega orkestra, *Slovenski poročevalec* 8/50 (1947), str. 3.

²⁷ Dragotin Cvetko, Simfonični koncert radijskega orkestra, *Slovenski poročevalec* 8/119 (1947), str. 4.

²⁸ Simfonični koncert radijskega orkestra, *Slovenski poročevalec* 8 (1947), str. 5 (avtor »Gg«).

²⁹ Dragotin Cvetko, Simfonični koncert radijskega orkestra, *Slovenski poročevalec* 8 (1947), str. 4.

³⁰ Poslušamo Radio »Svobodna Ljubljana«, *Slovenski poročevalec* 6/17 (1945), str. 2.

Tjaša Ribizel: *Simfonični orkester radia Ljubljana 1945–1948*

sveta Glasbene matice, Študentski pevski zbor ljubljanske univerze, Mladinski pevski zbor nižje gimnazije v Kamniku) ter nekaj produkcij Akademije za glasbo je imel, po dnevnem časopisju sodeč, v Ljubljani največ koncertnih nastopov ravno radijski orkester. Verjetno je bil to tudi razlog, da je glasbena kritika dajala velik pomen radijskemu orkestru kot poustvarjalcu slovenske orkestralne glasbe.

THE RADIO LJUBLJANA SYMPHONY ORCHESTRA 1945–1948

Summary

After the re-establishment of the radio station (which at that time was named Radio Svobodna Ljubljana – the Free Ljubljana Radio) the need for regular performers arose. With that in mind, in May 1945 the Radio Ljubljana Symphony Orchestra was reestablished. At first, the Orchestra had only a few members, and only after the musicians of the Trieste Orchestra joined them, the performances became technically and interpretatively enhanced. The new orchestra soon got the name: the Radio Ljubljana Symphony Orchestra. At the beginning their programme was strongly linked with the schedules of radio shows, which served as a musical background, and the musical archive was filled with recordings of instrumental music. When the radio archive had collected enough recordings for radio shows, the opportunities for concerts of the Radio Orchestra increased. The more concerts the Orchestra had, the bigger their repertoire was, and the more often were their performances mentioned in the daily press.

Over the first three years the Orchestra programme did not change much, but was only enlarged. The Orchestra started with the performance of only instrumental music, but in 1947 they added vocals and performed some parts of operas or symphonic poems.

According to the preserved information in the daily newspapers, the Radio Ljubljana Symphony Orchestra had the most concerts in the field of orchestral music, besides performances of different vocal groups and a few productions of the Academy of Music.

The Orchestra performed also the works of Slovenian composers, and this was probably the reason that the musical criticism recognized the importance of the Radio Orchestra as a performer of the Slovene orchestral music.